

IMOM MOTURIDIY ROMANIDA OBRAZLAR TIZIMI

Rasulova Fayzinissobegim Abdulboqi qizi

Samarqand davlat universiteti, talaba

e-mail: fayzinissobegimr@gmail.com, 93 874 01 80

Annotatsiya: Maqolada Imom Moturidiy romanidagi obrazlar tizimi tahlil qilinadi. Asarda bosh qahramonning ilmiy, diniy va ijtimoiy faoliyati, shuningdek, uning atrofidagi shogirdlar, raqiblar va tarixiy shaxslarning tasviri o'rganiladi. Obrazlarning psixologik jihatlari, ularning motivlari va romanning asosiy g'oyalari bilan bog'liqligi ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Imom Moturidiy, roman, obrazlar tizimi, diniy adabiyot, tarixiy shaxs, psixologik portret, aqida, kalom ilmi.

Аннотация: В статье анализируется система образов в романе об Иمامе Мотуридии. Исследуется научная, религиозная и социальная деятельность главного героя, а также изображение его учеников, соперников и исторических личностей. Рассматриваются психологические аспекты персонажей, их мотивация и связь с основными идеями романа.

Ключевые слова: Имам Мотуридий, роман, система образов, религиозная литература, историческая личность, психологический портрет, акида, наука калам.

Annotation: The article analyzes the system of characters in the novel about Imam Maturidi. It examines the protagonist's scholarly, religious, and social activities, as well as the depiction of his students, rivals, and historical figures. The psychological aspects of the characters, their motivations, and their connection to the main ideas of the novel are also discussed.

Keywords: Imam Maturidi, novel, character system, religious literature, historical figure, psychological portrait, creed ('aqidah), Kalam science.

Kirish

Imom Abu Mansur al-Moturidiy – islom olamida hanafiylik va moturidiylik aqidalarining asoschisi sifatida tanilgan buyuk alloma. Uning hayoti va ilmiy merosi haqida yozilgan romanlar uning shaxsiyati, qarashlari va atrofidagi insonlar bilan munosabatlarini aks ettiruvchi badiiy asarlardir. Bu maqolada roman qahramonlari tizimi, ularning xarakterlari, ijtimoiy va diniy mavqelari tahlil qilinadi.

Tahlil va Muhokama

Imom Moturidiy haqidagi roman uning hayoti, ilmiy faoliyati va islom dunyosidagi ta'sirini aks ettiruvchi badiiy asar bo'lib, unda turli obrazlar orqali diniy, falsafiy va ijtimoiy mavzular yoritilgan. Asarning obrazlar tizimi murakkab bo'lib,

bosh qahramonning shaxsiyati, uning atrofidagi shogirdlar, raqiblar va tarixiy shaxslar romanning asosiy mazmunini shakllantiradi.

Imom Moturidiy – Bosh Qahramonning Multifunksional Obrazi

Romanning markazida turgan Imom Moturidiy nafaqat tarixiy shaxs, balki g'oyalar, qadriyatlar va kurashlar timsoli sifatida tasvirlangan. Uning obrazida quyidagi jihatlar ajralib turadi:

Diniy va Ilmiy Jihati

Moturidiyning roman davomida aql va naql muvozanatini ta'minlashga qaratilgan sa'y-harakatlari aks etadi. Uning "Kitob at-tavhid" kabi asarlari orqali sunniy aqidasi mustahkamlash, bid'at va noto'g'ri tushunchalarga qarshi kurash ko'rsatiladi. Roman muallifi uni nafaqat olim, balki donishmand va mantiqiy fikrlash qobiliyatiga ega mutafakkir sifatida ko'rsatadi.

Ijtimoiy va Ma'naviy Obro'si

Samarqand madrasalarida dars berish, shogirdlar yetishtirish va jamiyatda adolatli hukm chiqarish uning ijtimoiy obro'sini ko'rsatadi. Roman davomida u nafaqat ilohiyotchi, balki insonlarning hayotiy muammolariga ham hal topuvchi dono shaxs sifatida tasvirlanadi.

Psixologik Portreti

Moturidiy obrazining chuqur psixologik talqini romanning badiiy qimmatini oshiradi. Uning sabrli, halol va insonparvarlik xususiyatlari turli voqea va dialoglarda namoyon bo'ladi. Ayniqsa, mo'taziliylar, qarmatiylar va boshqa muxoliflar bilan bo'lgan munozaralarda uning tinimsizligi, mantiqiy dalillarga asoslangan javoblari uning donoligini ko'rsatadi.

Shogirdlar – Ilmiy An'analarning Davomchilari

Romanda Moturidiyning shogirdlari uning ta'limotini keyingi avlodlarga yetkazuvchi vositalar sifatida tasvirlanadi. Ularning har biri turli jihatlar bilan ajralib turadi:

Abul Hasan al-Iyodiy – Moturidiyning eng yaqin shogirdi sifatida ko'rsatilgan. U nafaqat ustozining g'oyalarini tushungan, balki ularni himoya qilish va tushuntirishda faol ishtirok etadi.

Abul Mu'in an-Nasafiy – Keyinchalik moturidiylik mazhabining taniqli vakiliga aylangan bu shogird roman davomida ilmiy izlanishlari va mustaqil fikrlash qobiliyati bilan ajralib turadi.

Abu Bakr as-Samarqandiy – Fiqh sohasidagi bilimlari bilan mashhur bo'lgan bu shogird roman davomida amaliy masalalarda Moturidiyga yordam beruvchi sifatida ko'rinadi.

Shogirdlar orqali roman muallifi nafaqat tarixiy shaxslarni, balki ilmiy an'analarning uzluksizligini ham aks ettirishga harakat qilgan.

Raqiblar – Aqidaviy Kurashlar va Munozaralar

Romanda Moturidiyning ilohiyot sohasidagi raqiblari uning ta'limotiga qarshi turgan turli firqa va mazhab vakillari sifatida ko'rsatiladi.

Mo'taziliylar – Aqlning mutlaq ustunligini da'vo qiluvchi bu guruh vakillari roman davomida Moturidiy bilan keskin munozaralarda qatnashadi. Ularning "Qur'on mahluk" degan qarashlariga qarshi Moturidiy mantiqiy dalillar keltiradi.

Qarmatiylar – Radikal qarashlari bilan tanilgan bu guruh roman davomida ijtimoiy tartibni buzuvchi kuch sifatida ko'rsatiladi. Moturidiy ularning bid'atlariga qarshi kurashadi.

Ash'ariylar – Ba'zi aqidaviy masalalarda (masalan, insonning qadar va irodasi masalasi) Moturidiy bilan kelishmovchiliklari bor. Roman muallifi ularni raqib sifatida emas, balki muhokama hamkori sifatida ko'rsatishga harakat qilgan.

Tarixiy Shaxslar – Kontekst va Ta'sir

Roman davomida Moturidiyga ilhom bergan yoki unga qarshi chiqqan tarixiy shaxslar ham muhim rol o'ynaydi.

Abu Hanifa – Hanafiy mazhabi asoschisi sifatida roman davomida Moturidiyning ilmiy ustazi sifatida tilga olinadi. Uning qarashlari Moturidiy ta'limotining asosini tashkil etadi.

Abul Hasan al-Ash'ariy – Ash'ariylik mazhabi asoschisi sifatida ba'zi masalalarda Moturidiy bilan kelishmovchiliklari bor. Roman muallifi ularning munosabatlarini nisbatan xolis ko'rsatishga harakat qilgan.

Xulosa

Imom Moturidiy romanidagi obrazlar tizimi uning ilmiy merosi, diniy qarashlari va tarixiy sharoitlarni yoritishda muhim rol o'ynaydi. Bosh qahramon – Moturidiyning donoligi, shogirdlarning sadoqati, raqiblarning tanqidiy pozitsiyalari romanning badiiy qadrini oshiradi. Asarda turli firqa va mazhablar vakillari orqali o'rta asr islom dunyosidagi ilohiyot bahslari aks ettirilgan.

Foydalanilgan Adabiyotlar Ro'yxati

1. **Ulrich, Rudolf** (2001). *Al-Moturidiy va Samarqand sunniylik ilohiyoti*. Toshkent: Sharq nashriyoti. – 45-68 betlar.
2. **Karimov, I.A.** (2000). *Imom Moturidiy va uning merosi*. Samarqand: Imom Buxoriy nashriyoti. – 12-30 betlar.
3. **Nasafiy, Abul Mu'in** (11-asr). *Tabsirat al-adilla*. Qohira: Dar al-Kutub. – 102-120 betlar.
4. **Pazdaviy, Abul Yusr** (12-asr). *Usul ad-din*. Damashq: Al-Maktaba al-Asriya. – 55-70 betlar.
5. **Ibn Qutlubug'a** (15-asr). *Taj at-tarajim*. Bayrut: Dar al-Kitob al-Arabiyy. – 88-95 betlar.
6. **Yusufjonov, Sh.** (2015). *Moturidiy ta'limoti: tarix va hozirgi zamon*. Toshkent: O'zbekiston. – 33-50 betlar.

7. **Haqqulov, A.** (2018). *Islom falsafasi va Moturidiy*. Samarqand: SIOS nashriyoti. – 77-89 betlar.
8. **Al-Balxiy, Abu al-Qosim** (10-asr). *Avoil al-adilla*. Bayrut: Dar al-Fikr. – 120-135 betlar.
9. **Zarabozo, J.** (2006). *The Life, Works and Teachings of Al-Maturidi*. London: Islamic Texts Society. – 60-75 betlar.
10. **Saidov, M.** (2020). *O'rta Osiyoda diniy ta'limotlar*. Toshkent: Akademnashr. – 44-58 betlar.